

Korutanský plebiscit 1920

Jan Krlín

Po skončení I. světové války a rozpadu rakousko-uherské monarchie vznikaly v rámci tzv. versailleského uspořádání na jejím území nové, tzv. národní státy. Nové uspořádání se stalo v některých případech příčinou budoucích konfliktů. Zejména se jednalo o území s početnými národnostními menšinami, jejichž postavení bylo nejednou řešeno plebiscitem, strategickou dohodou velmocí nebo dokonce v určité fázi i vojenským konfliktem. To byl příklad Těšínska, které se stalo v letech 1918–1920 ohniskem československo-polského konfliktu (těšínská otázka představovala ostatně zátěž československo-polských vztahů až do období po roce 1945).

Dalším neuralgickým bodem ve střední Evropě bylo území Horního Slezska, do roku 1918 německou oblastí, se silnou polskou menšinou a českým obyvatelstvem v jižní části (tzv. Hlučínsko).

Sporné území ve střední Evropě představoval rovněž Burgenland, část Uher, osídlená převážně německým obyvatelstvem, po srážkách mezi Rakušany a Maďary byla rozdělena za zprostředkovatelské role Itálie roku 1921. Smírčí úloha Československa v této záležitosti byla oběma účastníky sporu odmítnuta. Dalšími územními spory byla otázka Oravy a Spiše, polsko-ukrajinský spor o Halič, jugoslávsko-rumunský o Banát a mnoho jiných. Třetí oblastí ve střední Evropě, kde nakonec rozhodoval plebiscit byly Korutany. Stručný nástin tohoto sporu je cílem článku.¹

K situaci v Korutanech v období od roku 1848 do roku 1914

Po postupném poněmčení severních slovinských území se od 15. století ustálila slovinsko-německá-jazyková hranice v Korutanech. Na jih od této hranice tvořili Slovinci kompaktní osídlení. Ve slovinské historiografii se pro území používá výraz Slovenska Koroška (Slovinské Korutany), což německá a rakouská historiografie odmítá.

¹ Z pramenů a literatury k tomuto tématu lze doporučit publikaci Kolektiv. *Dějiny Jugoslávie, Praha 1970; též Kolektiv. Dějiny jihoslovanských zemí, Praha 1998. Prvně uvedená kniha je do určité doby ovlivněna dobou, ve které vycházela. Doporučujeme dále české vydání díla Pirjevec, J. *Jugoslávie 1918–1992, Praha 2000 a sborník z konference v pražském Klementinu: Slovinsko, malá země uprostřed Evropy. Z pera slovinských autorů je pro článek nejnovějším základním dílem Pleterski, J. *Koroški plebiscit, Ljubljana 1970.***

Všechno zemědělské obyvatelstvo na jih od národnostní hranice bylo slovinské, ostrovy německých sedláků se nacházely v Kanalske doline. Národnostně smíšený byl severní pruh území nad Celovcem mezi Mošbergem (Moosburg/Zalavár) a Šentlensko goru. Německý element byl omezen na městské osídlení, sociálně pak na vyšší společenské třídy-šlechtu, úředníky, významnější firmy a obchodníky. Také část dělnictva byla německá. Jediná společenská skupina, ve které byli Slovinci výrazněji zastoupeni (kromě širokých lidových vrstev) bylo duchovenstvo. Městské obyvatelstvo vzhledem k německému charakteru měst bylo z velké části dvojjazyčné. To platí také pro Celovec, který tehdy měl dvojjazyčný charakter se slovinskou většinou. Dvojjazyčnost samozřejmě nebyla v nejvyšších společenských vrstvách a v městské správě. Na jih od jazykové hranice žilo podle propočtu B. Grafenauera roku 1846 ze 132 000 obyvatel kolem 89,5% Slovinců a 13 900 Němců-tj. 10,6%. Celé Korutany tehdy měly 318 577 obyvatel, z toho slovinský díl 38 %, tj. 122 000. Také mezi slovinským venkovským obyvatelstvem se tu a tam objevovala dvojjazyčnost, např. u mužů v Zeljske doline (Zillerthalu), kteří chodili se zbožím do německých oblastí. Totéž se objevovalo na národnostní hranici, především v oblasti severně od Celovce. Německý charakter oblasti a především měšťanské společnosti, znamenal, že kdo chtěl náležet do vyšší společenské třídy, musel ovládat německý jazyk. Tato skutečnost urychlovala snahu Slovinců o politickou a jazykovou rovnoprávnost nejenom ve školství, ale i v oblasti politického života. Centrem slovinského národního života v Korutanech se stal Celovec.

Významným momentem pro oživení slovinského národního života v Korutanech, podobně jako pro jiné slovanské národy v rakouské monarchii byl rok 1848. V revolučním roce 1848 vystoupil s peticí „Kaj Slovenci terjamo“ (Co požadují Slovinci) kaplan katedrály v Celovci Matija Majar. Požadoval autonomní jednotné Slovinsko s vlastní vládou, užší svazek Slovinska s Chorvatskem, právo užívat národní jazyk ve školách i úřadech, znalost slovinštiny všech státních úředníků, zřízení kateder slovinštiny na všech gymnáziích, při čemž všichni uchazeči musejí prokázat potřebné znalosti, a konečně vyloučení možnosti zařazení Slovinska do Německého spolku. Dalším významným slovinským politikem v Korutanech byl Andrej Einspieler a třetím byl lavantinský biskup Anton Martin Slomšek. Později byl ustanoven spolek Koroška Slovenija. Dne 13. května 1848 poslal zdravici srbské národní skupštině v Sremských Karlovcích a 8. června 1848 rovněž Slovanskému sjezdu v Praze, v němž byl zopakován požadavek jednotného Slovinska, které nebude připojeno k Německému spolku. V polovině června 1848 se v Celovci ustanovila Slovinská společnost.

Hnutí ale reflektovalo především zájmy slovinské inteligence a neobracelo se k širokým vrstvám obyvatelstva na venkově. Především bylo chybou, že do tohoto hnutí slovinských vzdělavců nebyly zapracovány požadavky slovinských rolníků za zrušení nevolnictví a likvidaci všech feudálních povinností. Ani němečtí liberálové neusilovali o splnění rolnických požadavků, ať již Němců, nebo Slovinců.

Roku 1848 byl též svolán v Celovci prozatímní zemský sněm. Provizorní korutanský sněm byl kombinací privilegovaných představitelů šlechty svázaných s průmyslem, privilegovaných představitelů větších měst a malým zastoupením volených představitelů menších města a venkovských obcí. Zajímavé, že v té době se objevil též pojem korutanská národnost. Kromě pravicové většiny byli v korutanském sněmu též zastoupeni představitelé radikálních demokratů (jejich listem byl „Kärntner Volksfreund“). Demokráté předpokládali ve svém programu rozdělení Korutan, území na jih od řeky Drávy mělo připadnout Slovincům.

V privilegovaném postavení se stále nacházely německé elity, jejichž pozice byla upevňována pevným hospodářským zakotvením. Určitých úspěchů bylo dosaženo v jazykové otázce-zavedení slovinštiny jako úředního jazyka ve školách a na gymnáziu v Celovci. Též úřední listy byly tištěny i ve slovinštině. Úředním jazykem zůstala ale výlučně němčina. Po obnovení ústavnosti politický systém upřednostňoval německé velkostatkáře, průmyslníky a města, chudší vrstvy obyvatelstva se od politiky odvrátily. Bylo to způsobeno i tím, že volební právo sedláků bylo omezeno vysokým daňovým cenzem. Tento kuriální volební systém s menší úpravou roku 1896 vydržel až do volební reformy roku 1907. Volební systém do zemského sněmu však zůstal v podstatě nezměněn až do konce monarchie, s tím, že s výjimkou selské kurie v něm byli zastoupeni pouze Němci. Roku 1902 byla zřízena čtvrtá volební kurie na podkladě všeobecného volebního práva, do které se volili čtyři poslanci.

Po uvolnění bachovského absolutismu počátkem 60. let nastalo další období renesance slovinského národního života v Korutanech. Slovinská politika v Korutanech byla charakterizována dvěma politickými programy-konzervativním a liberálním mladoslovinským, které se v Korutanech utvořily v letech 1869–1873. Podobně jako v českých zemích, je politický život charakterizován tzv. táborovým hnutím. Vznikl slovinský politický spolek Trndjavo (roku 1875 rozpuštěn). V době, kdy se v Korutanech konečně utvořily skutečné politické strany nevznikla samostatná slovinská politická strana, ale společná strana slovinských a německých konzervativců.

Korutanští Němci se stále pokládali za vedoucí národnostní skupinu v Korutanech, ať již z hlediska národnostního, tak ekonomického i kulturního. Korutanští Němci se pokládali za jižní německou stráž chránící cestu

k Jaderskému moři. Německé měšťanstvo v Korutanech se k plnění tohoto úkolu opíralo nejen o duchovní moc německé kultury a civilizace, ale i o všechny nástroje politické i hospodářské moci. Kuriální volební systém a rozdělení volebních krajů podle přání německého měšťanstva, téměř úplně vylučoval Slovinci z činnosti korutanského zemského sněmu, v jeho nejvyšším orgánu, zemském výboru, pak Slovinci nebyli zastoupeni skoro vůbec. Německá liberální většina roku 1872 prosadila nový školský zákon, jímž likvidovala slovinské základní školy. K tomu se ještě připojilo i to, že výuka v Korutanech byla proněmecky orientována, a že za hlavní úkol bylo pokládáno naučit slovinské děti němčině a vzdělávat je v německém duchu. Jen v málu obcích se podařilo Slovincům po dlouhých bojích dosáhnout otevření slovinské základní školy (Št. Jakob v Rožu, Sele, Globasnica), a ty ještě byly pod neustálým tlakem, že budou zrušeny. Z toho důvodu bylo množství slovinské mládeže ohroženo odnárodněním.

Politický vliv korutanských Slovinců byl nadále velmi omezený. „V korutanském zemském sněmu měli Slovinci jen několik poslanců, kteří zde měli jen minimální vliv. Není divu, že sem přicházeli i odcházeli jako exkomunikovaní. Korutanští němečtí liberálové tvrdili, že korutanští Slovinci nejsou zvláštní národností, ale náleží k německému kulturnímu okruhu, politicky je pak na straně Němců. Nejdále je to rozvinuto k teorii, že Slovinci v Korutanech představují zvláštní etnickou skupinu odlišnou od jiných Slovinců, podobně jako Furlanci a Ladinové v Ennebergu a Grödnerthalu se liší od čistých Italů.

Korutanští Němci zpochybňovali a neuznávali právo národní aspirace korutanských Slovinců. Hnutí na národní samostatnost nemá podle nich domácí kořeny, ale je přineseno zvenčí. Jazyk, kterým hovoří korutanští Slovinci, německy Windische se v tolika směrech odlišuje od slovinského knižního jazyka, že je pro ně lépe používat jako obcovací jazyk němčinu. Slovinci jsou spokojeni se svou situací v Korutanech a nechtějí změny. Germanizace není násilná, ale naopak pokojná. Kdo požaduje zvláštní práva pro Slovinci, ruší pořádek v zemi. Kulturní hospodářské i politické společenství s rozvinutým němečtím přináší slovinskému obyvatelstvu všestranné výhody. Slovinské národní hnutí je rozvíjeno především duchovními, kteří přišli z jiných zemí, je zpátečnický a klerikálně orientováno. Vpřed je možno jít jedině s Němci a jejich pokrokovými stranami. Veliká většina slovinského obyvatelstva se od slovinských národních požadavků odklání a nechce o nich nic slyšet. Němci nechtějí bránit požadavkům slovinského obyvatelstva, pokud se nějaké objeví.

Poměrně velký vliv začala uplatňovat v Korutanech rakouská sociální demokracie. Sociálně demokratická strana dělnická Rakouska v Korutanech byla vzdor tomu, že Korutany byly převážně zemědělskou oblastí,

dost silná téměř jako v nejprůmyslovějších částech monarchie-Čechách, Moravě a Slezsku. Za začátek organizovaného dělnického hnutí v Korutanech je pokládán rok 1869, kdy je v Celovci založen první dělnický vzdělávací spolek Organizování probíhalo přes Vídeň (Dunaj) a Štýrský Hradec (Gradec), proto byl počátek mnoha organizací německý. Docházelo ale i ke kontaktům s dělnickými organizacemi ve slovinských zemích. Příkladem toho byl roku 1884 proces s lublaňským radikálním socialistou Železnikarjem u soudu v Celovci.

I v rakouské sociální demokracii se postupně otevřela otázka používání národních jazyků. Po hainfeldském sjezdu rakouské sociální demokracie začal být kladen větší důraz na užívání národních jazyků v jednotlivých zemských organizacích. Ve slovinských územích s výjimkou Korutan dostaly organizace sociální demokracie slovinský charakter. Na brněnském sjezdu Sociálně demokratické strany dělnické Rakouska, který se zabýval národnostní situací v monarchii, se řešila otázka jestli je správná cesta teritoriální nebo personální kulturní autonomie. Slovinskému národu zde bylo přiznáno právo na teritoriálně politické sjednocení. Ale vedení rakouské sociální demokracie v čele s JUDr. Karlem Rennerem se nevyjádřilo pro úplné národnostní rozdělení Korutan podél řeky Drávy.

Navzdory příznivější politické situaci Andrej Einspieler neusiloval po roce 1873 o obnovu slovinského politického spolku, ale korutanští Slovinci zůstali součástí německo-slovinské konzervativní strany. Einspieler to zdůvodňoval tím, že jako menšina proto vzrůstající moci německých liberálů spíše udrží s pomocí německých konzervativců. Na uskutečnění svých cílů Einspieler založil roku 1882 časopis *Mir*, první slovinské noviny psané pro Slovincy v Korutanech. Slovinští liberálové v Korutanech zatím nezaložili vlastní politickou stranu, ale většinou přecházeli do německého liberálního tábora. V té době, od roku 1872 výše začaly vznikat selské záložny, do roku 1895 jich bylo 19. Němečtí křesťanští sociálové je začali zakládat až od roku 1894.

Výrazný zlom pro slovinskou politickou scénu v Korutanech znamenala smrt A. Einspielera. Po Einspielerově smrti roku 1888 slovinští klerikálové založili vlastní politickou stranu, ale s německými klerikály spolupracovali nadále. Ale nový směr u německých křesťanských demokratů pod vedením Karla Luegera nabral již čistě německý nádech. V Korutanech byl založen německý spolek sv. Josefa a 1. ledna 1894 začal vycházet nový list *Kärtner Zeitung* a byla ustanovena německá katolická lidová strana Korutan.

Podle autoru dostupné statistiky periodického tisku v Korutanech za I. a IV. čtvrtletí 1897 a III. kvartál roku 1898 měl v té době *Mir* stabilně 2900 abonentů a *Kärtner Zeitung* klesající množství předplatitelů: 650, 625 a pouze

600 za III. čtvrtletí roku 1898. Úřední list *Klagenfurter Zeitung* měl kolísající počet 1050, 950 a ve III. čtvrtletí roku 1898 opět 1050 abonentů. Slovinští katolíci se již předtím, v létě roku 1892 zúčastnili v Lublani prvního slovinského katolického sjezdu a tím se definitivně oddělili od německých konzervativců v Korutanech.

Relativním úspěchem skončily pro korutanské Slovincy volby roku 1897. „Ve volbách roku 1897 získali v oblastech na jih od Drávy spolu s německými katolíky 74% hlasů a němečtí liberálové (*Fortschrittspartei*, později přejmenovaná na *Deutsche Nationalpartei* a nakonec na *Deutsche Volkspartei*) pouhých 25%, sociální demokracie v celých Korutanech získala 17% hlasů.²

V roce 1906 se v Rakousku poprvé volilo na základě všeobecného hlasovacího práva. Strana slovinských katolíků se přidružila ke Všeslovenské lidové straně roku 1909. Slovinští liberálové v Korutanech, kteří odmítali spolupráci s německými katolíky. Představitel tohoto směru Valentin Podgorec založil roku 1907 v Kranji list „*Korošec*“, který ale zase po roce 1911 přestal vycházet. Programem slovinských liberálů v Korutanech bylo národní a hospodářské osvobození korutanských Slovinců, důraz na národní vzdělanost, zachování lidových tradic, hospodářský rozvoj Slovinců v Korutanech, společný boj dělníků a rolníků proti německému kapitalismu.

Ale tito liberálové byli velmi slabí a ve volbách roku 1911 se nakonec připojili ke slovinským katolíkům.

Do roku 1914 vycházela slovinská politická reprezentace z principu loajlnosti k monarchii a z historického práva. Korutanští Slovinci na jednu stranu usilovali o sjednocení všech zemí obývaných Slovinci, což by znamenalo porušení územní integrity Uher, samozřejmě uznávali momentální nereálnost tohoto požadavku. Na druhou stranu usilovali o zvláštní postavení Slovinců v rámci Předlitavska. Do poloviny 90. let slovinští klerikálové stavěli na možnosti řešit slovinskou otázku v Korutanech v nadnárodním duchu ve shodě s křesťansko konzervativním táborem v Předlitavsku. Po rozpadu této spolupráce v devadesátých letech se němečtí katolíci v Korutanech stali jednou z částí německé měšťanské fronty bojující za německé národní zájmy a požadavky (boj o gymnázium v Celji, Bادهního reformy).

---

² *Národní archiv, fond Prezídium ministerské rady Vídeň (dále MRP/R), kart. 88.*

Naopak slovinští katolíci začali výrazněji hájit slovinské pozice v Korutanech. Slovinská lidová strana na shromáždění lidu v Lublani převzala program národnostní autonomie, tj. sjednoceného Slovinska. Po vstupu slovinských katolíků do Všeslovinské lidové strany (VLS) byl také převzat její program slovinsko-chorvatské národnostní jednoty a trialismu. Slovinští klerikálové stále upozorňovali na nutnost řešit slovinskou otázku na celém území Korutan a ne jenom v oblasti na jih od Drávy. Ve volbách roku 1907 Slovinská lidová strana vzdor nepříznivé situaci uspěla vcelku dobře. Obdržela 9441 hlasů, což by v poměrném systému znamenalo všechny tři mandáty do říšské rady. Ve skutečnosti získali jen jeden. Ve volbách do říšské rady pak Slovinská lidová strana v oblastech mimo slovinské volební okresy spolupracovala se sociálními demokraty.

Na počátku 20. století patřila také k problémům otázka úředního jazyka v matrikách narozených, oddaných a zemřelých. To komplikovalo slovinsko-rakouské vztahy v Korutanech. Např. slovinský redaktor Anton Ekar, úředník časopisu *Mir* si stěžoval korutanské zemské vládě na to, že nemohl zápis o křtu svého syna na faře u sv. Vavřince provést slovinsky, i když své první dítě mohl dát rok předtím v katedrále v Celovci dát pokřtít se slovinským zápisem bez problémů. Stěžoval si, že Celovec je dvojjazyčný a slovinština je v Korutanech druhá úřední řeč. V záležitosti Celovce nakonec rozhodl korutanský zemský prezident roku 1907, že zde nebudou vedeny dvojjazyčné matriky. Podle posledního sčítání lidu zde žilo totiž 21 503 Němců, 1671 Slovinců a 1233 vojenských osob.

Slovinští představitelé především advokát dr. Janko Brejc a poslanec říšské rady (od roku 1907) Franz Grafenauer požadovali ve své žádosti zasláné roku 1905 Ministerstvu vnitra jménem Katolického-politického a zemědělského spolku Slovinců v Korutanech možnost používání slovinštiny v církevních matrikách (samozřejmě vedle totožných matrik vedených v němčině). Rozhodnutím ministerstva jim to bylo ve fakultativních případech umožněno. Schváleno to bylo i rozhodnutím biskupa z Gurku z roku 1906. V něm bylo řečeno, že ve slovinských oblastech, na slovinských farách je možno vést stejnopisy matrik ve slovinštině. Ale přijetí musí být v obou jazycích identická.

Proti slovinským matrikám protestovali představitelé německých politických stran v Korutanech. Podle nich to rozbíjelo správní jednotu země. Roku 1906 nakonec možnost fakultativního vedení matrik ve slovinštině schválil i korutanský zemský prezident. Zdůraznil, že vyšel vstříc přání církevních představitelů, ale že musí být stanoveny hranice dvojjazyčné oblasti. Při svém rozhodnutí se inspiroval i situací v olomoucké diecézi. Farář v obci Vovbre (Haimburg) si roku 1906 stěžoval ministerstvu vnitra,

že mu okresní soud zakázal zasílat výkazy dvojjazyčně (jako propagandu) a že mu zakázal, aby si nechal posílat dvojjazyčné náboženské tiskoviny.

Podobným problémem byla roku 1906 též otázka dvojjazyčných nápisů u soudu v Schlieflingu am See (Skofiče) se 76 Němci a 1256 Slovinci (politický okres Celovec 44 028 Němců a 22 969 Slovinců, soudní okres též Celovec 21 571 Němců a 12 886 Slovinců. Nebo stejný problém v obci Zell s vydáváním obecních vyhlášek i ve slovinštině. Roku 1906 měla zase problémy Spořitelna a záložna ve Velikovci protože veškerou korespondenci vyřizovala pouze ve slovinštině. Spořitelně v Gleinachu zase přišla obsílka z finančního referátu okresního hejtmanství v Klagenfurtu v němčině.³

Roku 1907 si zase stěžovali Lukas a Anton Gastenčnigovi z Fettengupfu na nepřijetí jejich žádosti ve slovinštině korutanským zemským výborem.⁴

Dalším problémem byla otázka úředního jazyka na cedulích železničních stanic na Alpské dráze. Na území Korutan, kde dráha procházela slovinskými oblastmi (Klagenfurt-Rosenbach-Villach) byly povoleny dvojjazyčné německé a slovinské nápisy, se slovinským nápisem vpředu. Na této trati měli sloužit pouze úředníci se znalostí slovinštiny. Roku 1909 přišly protesty z obcí Feistritz a Moos (Blato) na komunikaci úředníků rakouských železnic v Korutanech pouze v němčině.⁵

Roku 1908 si ve své interpelaci stěžoval poslanec říšské rady Dobernig na údajnou slavizaci místních jmen v Korutanech, (kterou řešil roku 1909 korutanský zemský prezident a roku 1909 opět Ministerstvo vnitra), na poštách na železnici i ve vedení matrik Slovinský poslanec Grafenauer si zase stěžoval na poškozování slovinštiny u soudů a úřadů v Korutanech.⁶

Těsně před vypuknutím první světové války došlo opět k dalšímu zostření vztahů mezi korutanskými Němci a Slovinci. Dne 19. dubna 1914 korutanský Bauenrbund v Sinči vesi v tzv. korutanském sněmu (Kärntner Tag) vystoupil proti požadavkům Slovinců na rovnoprávnost ve školách i úřadech,

---

³ *Národní archiv, fond Ministerstvo vnitra Vídeň – nebohemikální extradice, karton 53, 54, 55,*

⁴ *Tamtéž, karton 54, čj. 9961/07.*

⁵ *Tamtéž, čj. 54133/1905; tamtéž, karton 56.*

⁶ *Tamtéž, karton 55, čj. 43203/1907; tamtéž, čj. 34531/1908, 27088/1908; tamtéž, karton 56.*

a obzvláště proti jihoslovanskému hnutí. Nezískali ale velkou podporu, i díky tomu, že se od nich distancovala sociální demokracie.

Jak již bylo uvedeno výše, korutanská sekce Slovinské lidové strany zase začala organizovat tábory lidu s programem sjednocení Jihoslovanů v monarchii. Tuto linii podporoval křesťanský sociál J. E. Krek. Vedení strany v Lublani se zatím drželo svého kurzu. Naproti tomu dosavadní předseda strany kraňský zemský hejtman I. Šusteršič se stavěl svou politikou na bezvýhradné podpoře dynastie a vlády.

Korutanští Slovinci před válkou uspořádali několik táborů lidu. Na táboru lidu v Šmihelu pri Pliberku 17. května 1914 prohlásil Krek, že v nebezpečí není náš národ (tj. Jihoslované) ale náš stát. Habsburská monarchie se snadno rozpadne a Jihoslované zůstanou a dosáhnou svých národních požadavků. Na dalším táboru lidu 12. července 1914, již pod vlivem sarajevského atentátu obnovil požadavek na sjednocení slovinských zemí ve slovinsko-chorvatském státě. Korutanskou otázku označil za klíč k řešení jihoslovanského problému.

Pro zajímavost zde uvedme pro ilustraci tabulku týkající se národnostní situace v Korutanech v oblasti na jih od jazykové hranice v Korutanech mezi léty 1880–1910:

rok	obyvatel celkem	osob se slovinským obcovacím jazykem	%	osob s německým obcovacím jazykem
1880	152 951	101 874	67,69	48 629
1890	157 697	100 604	64,78	54 904
1900	161 309	90 079	56,83	68 418
1910	172 927	81 410	48,17	87 577

Inteligence u malých národů monarchie byla již na přelomu nebo v průběhu 19. století národnostně vyhraněna. Rozdílná byla ale úloha církve, konkrétně římskokatolické u nás a ve slovinských zemích. V Čechách a na Moravě byla již mnohem méně v období před první světovou válkou brána církev jako spojenec habsburské dynastie, i když mnoho českých kněží se zúčastnilo procesu národního obrození. To souviselo s atmosférou přelomu 19. a 20. století v Čechách a stavěním do protikladu husitské tradice a katolictví. Naproti tomu ve slovinských oblastech byla katolická církev považována za církev národní a její představitelé zaujímali významné v politickém životě.

Slovinské země (tj. oblasti obývané Slovinci) byly na počátku 20. století z převážné části součástí Rakousko-Uherska. Slovinci žili v Kraňsku, Korutanech, Přímoří, Gorici a Istrii, v Uhrách v Predkomurju (území severně

od řeky Mury). Slovinské osídlení zasahovalo i do severovýchodní Itálie. Od devadesátých let 19. století i ve slovinských zemích mohutně pokročila industrializace. Silníci měšťanstvo a rolnictvo hledalo k prosazení svých ekonomických cílů i politickou platformu.

Vznikla socialistická strana (A. Kristan, I. Cankar). Skupina levicové inteligence se soustředila kolem revue *Naši zapiski*. Jejich představiteli byli A. Prepoluh, A. Dermota a D. Lončar. Dva posledně uvedení, kteří studovali v Praze, byli pod silným vlivem myšlenek T. G. Masaryka. Další stranou byli liberálové (Fr. Šuklje). K nim se později přidala skupina radikální mládeže soustředěná kolem časopisu *Mladina* (G. Žerjav). Část nacionalistické mládeže vystoupila již v roce 1912 v časopise *Preporod* (Obrození) s radikálním programem sjednocení všech Jihoslovanů v jednom státě. Roku 1914 slovinský tisk v Lublani připomněl 500. výročí korunovace posledního korutanského vévody Ernesta Železného (vládl 16. 3. 1414–10. 6. 1424) na Gosposvetském poli. *Preporod* při této příležitosti zorganizoval stávku středoškolských levicově a protirakousky orientovaných studentů. Významnou stranou byli též klerikálové (J.E. Krek, I. Šušteršič, později A. Korošec). Slovinské politické strany ve vídeňském parlamentu asi nejužěji spolupracovaly s Chorvaty.

Do roku 1914 mohla být představa nezávislého jihoslovanského či slovinského státu pro slovinskou politickou reprezentaci jen pouhou chimérou. Po vypuknutí války se slovinská politická reprezentace ve své většině postavila na stranu válečného úsilí Rakousko-Uherska, protože setrvání v rámci monarchie v té době pokládala pro Slovincy za jedinou možnost. Zvláště slovinští katolíci v čele s I. Šušteršičem interpretovali sarajevský atentát jako srbský útok proti životním zájmům Slovinců. Slovinští lidovci se také pokoušeli získat pro válku širokou lidovou podporu spolu se šfejním protisrbské propagandy. O definitivní jihoslovanské a protihabsburské orientaci u Slovinců rozhodla drastická perzekuce a germanizace a italský zájem o slovinská území.⁷

⁷ Krlín, Jan. *Narodni svet v Ljubljane 1918 (Národní rada v Lublani 1918), problematika budování nových státních struktur na území dnešního Slovinska v období říjen – prosinec 1918 a porovnání s podobným vývojem v českých zemích. *Paginae historiae* 10, 2002, s. 72–107; též Rozman, F.–Melik, V.–Repe, B. *Zastave vihrajo, Ljubljana 1999, s. 52–53.**

Situace na území Korutan v letech 1914–1918

Od května 1915 byly Korutany součástí tzv. armádního zázemí nebo-li platilo zde stanné právo. Systém měl teoreticky postihovat všechny občany říše stejně. Ve skutečnosti však nejvíce postihoval slovanské obyvatele monarchii, jako potencionální nepřátele. Předseda katolické lidové strany v Korutanech dr. Janko Brejc ostře odsoudil sarajevský atentát a zdůraznil loajálnost korutanských Slovinců k dynastii i monarchii. Podobně atentát odsoudil poslanec korutanského zemského sněmu a říšské rady. Nezapomněl ale zdůraznit, že Slovinci a Chorvaté jsou v monarchii utlačováni. Slovinci jsou rozděleni do šesti území pod rakouskou, maďarskou a italskou vládou. Jen v Kraňsku si mohou sami vládnout. Požadoval proto vytvoření jednotného slovinského území pod habsburským žezlem.

Období od května 1915 bylo pro slovinskou menšinu v Korutanech skutečně těžké. „Žádné prohlášení se ale nezдалo německo-nacionálním politikům dostatečně loajální. Nezajímá je vztah Slovinců k vládě a dynastii ale postavení Němců v zemi. V prvním období války, do zahájení války s Itálií ještě byly Korutany pod civilní správou. Později byla správa území pod vojenským velením polního maršála von Schencka a civilní pod správou vládního rady Alexyje. Období do roku 1917 bylo charakterizováno všestranným pronásledováním slovinského živlu v Korutanech. Slovinec a nelojální se stalo téměř identickým pojmem. Velice se rozšířilo uduvačství. Každý správný obyvatel Korutan měl jakýkoliv sebemenší projev sympatií k Srbům ihned oznámit jako velezradu.⁸

Bylo to posvěceno i úředně oběžníkem rakouského ministerského předsedy hraběte JUDr. Karla Stürghka z konce července 1914, který doporučoval vůči všem dynastii i státu nepřátelským elementům postupovat s nezlomnou energií a neúprosnou přísností a jejich podřízení měli udělat vše co je v jejich možnostech.

---

⁸ *Podobně Pleterski, J. Viri I. Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917. Poročili vojaške in vladne komisije, Ljubljana 1980, s. 51 (Poročilo vojaške komisije za Koroško–II. Denunziatentum, Verhaftungen, Behandlung der Inhaftiert).*

Oběžník široce rozšířil možnosti postupu státních orgánů. Německé politické strany v Korutanech v této situaci viděly ideální příležitost k likvidaci veškerého slovinského politického života.⁹

V Korutanech pod různými záminkami docházelo k likvidaci slovinských spolků (např. zavření vedoucího slovinského spolku Gospodarska zadruha v Kühnsdorfu, msgre. Valentina Podgorce za údajnou likvidaci družstva, nebo postup proti činnosti nakladatelství Mohorjeva družba v Celovci.¹⁰ Dalším bylo zavírání slovinských duchovních (např. případ odsouzení faráře Josefa Svatoně z let 1914–1915 původně působícího ve Schlieflingu am See, za nazvání Srbů našimi bratry a údajného velkého agitátora velkosrbské propagandy a podněcovatele sympatií k Srbům obecně. Farář byl odsouzen, předčasně penzionován a odsunut do své vlasti – do Čech.¹¹

Další je případ faráře Johanna Schneditze z let 1914–1916, původně působícího ve Viktringu, později v Lindu am Veldem. Ten byl odsouzen za zpěv slovinských písní se školními dětmi za mobilizace i jako slovinský politický agitátor, za nevlastenecké chování i dotazy na vojenského velitele, proč jeho sedláci musí narukovat. Nakonec si odseděl celkem 269 dnů vězení.¹² Podobná je záležitost farář Antona Sturma z Hermagoru z let

---

⁹ Např. *Sborník dokumentů k vnitřnímu vývoji v českých zemích za 1. světové války 1914–1918*, sv. 1–5, Praha 1993–1997; *Soupis dokumentů k vnitřnímu vývoji v českých zemích za 1. světové války 1914–1918*, sv. I–II, Praha 1997, 1998 nebo Otáhalová, Libuše. *Souhrnná hlášení prezidia pražského místodržitelství o protistátní, protirakouské a protiválečné činnosti v Čechách 1915–1918*, Praha 1957; Vrbata, Jaroslav. *Týdenní státněpolicejní zprávy moravského místodržitelství v Brně a slezského zemského prezidia v Opavě o rusofilské a protiválečné činnosti na Moravě a ve Slezsku 1914–1918 (Faksimilia)*, Praha 1988; Polišenská, Milada a kol. *Vznik Československa 1918 – dokumenty československé zahraniční politiky*, Praha 1995; Kneř, Vladimír – Stupková, Marie. *Československé dějiny v archivních dokumentech, 2. díl od revolučního roku 1848 do vzniku Československé republiky*, Praha 1963 či Šedivý, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha 2001.

¹⁰ Pleterski, J. *Viri I. Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917. Poročili vojaške in vladne komisije*, Ljubljana 1980., s. 60.

¹¹ Pleterski, J. *Koroški plebiscit*, s. 69.

¹² Pleterski, J., *tamtéž*.

1914–1917, kterého udal nožič Nicolaus Jobst z Hermagoru, že se prý vyjádřil slovy: „náš císař je skutečně stejný jako jeho bratr Maxmilián“. Dostal 18 měsíců vězení, z nichž si odseděl 16 měsíců).¹³

Jinými perzekučními opatřeními bylo omezování výuky slovinštiny, zavedení rozsáhlé tiskové cenzury i omezování užívání slovinštiny na úřadech. Dokonce i jediný slovinský poslanec říšské rady z Korutan Franc Grafenauer byl roku 1916 odsouzen na pět let vězení.¹⁴

K plánům německých politiků z konce roku 1915 patřila např. idea přebudování monarchie a především Předlitavska. S oddělením Haliče, Bukoviny a Dalmácie, připojením Srbska k Bosně a Hercegovině pod vojenskou správou. V daleké budoucnosti by bylo možno uvažovat o sjednocení všech srbochorvatských území, které by získaly podobná práva jako Poláci. Ale v hranicích Německého spolku z roku 1866 je dle názoru slovinských politiků nutno udržet Čechy (bylo počítáno s krajským rozdělením Čech a zrušením českého státního práva) a Slovinců, neboť je bezpodmínečně nutné udržet německou cestu k Jadranu.

V tomto jádru Předlitavska měli Němci podle sčítání lidu dle obcovacího jazyka z roku 1910 skromnou většinu 52,43%. Podobně směřoval známý tzv. Velikonoční program německých nacionalů z roku 1916 (Osterprogramm) usiloval o udržení německého jádra říše v hranicích z roku 1866. Přednost měly míst i zájmy Německví před jednotou monarchie. Korunní země, kde byli Němci v menšině (Čechy a Morava) se měly rozdělit na podkladě národnostní autonomie. Země, kde měli Němci většinu (Korutany a Štýrsko) měly zůstat jednotné. Požadavky národnostní autonomie Slovinců měly ustoupit německým hospodářským zájmům.

I rakouská sociální demokracie od podzimu 1916 po jednáních s německými křesťanskými demokraty začala podporovat celoněmeckou frontu v Předlitavsku. Všechny vlády v Předlitavsku (Stürgkhova, Körberova i Clam-Martiniczova) podporovala německý oktroj. Změna stanoviska přišla až od července 1917 s příchodem kabinetu Ernsta von Seidlera, který začal uvažovat o národnostní autonomii. Jihoslovanští představitelé v monarchii zatím přišli 30. května 1917 s Májovou deklarací (Majniška Deklaracija), která požadovala sjednocení všech Slovinců, Chorvatů a Srbů na území monarchie pod žezlem habsburským.

¹³ Pleterski, J., c.d., s. 51 a 53.

¹⁴ Prameny a literatura k této problematice (výběrově) v pozn. č. 9.

Významnou vzpruhu pro Slovincy v Korutanech, jakož i pro jiné národy znamenalo obnovení ústavního života 31. května 1917. Též od obnovení činnosti říšské rady v létě 1917 do počátku roku 1918 vznesli poslanci Jihoslovanského klubu na říšské radě množství interpelací vztahující se k perzekuci slovinského obyvatelstva za války. Rakouští a tím méně korutanští Němci se s tím samozřejmě nehodlali smířit. Jako protiakci zorganizovali ve Villachu (Beljaku) v Korutanech 13. ledna 1918 Všeněmecké lidové shromáždění za účasti představitelů všech německých politických stran včetně sociálních demokratů. Byla přijata rezoluce o potřebě nejužších svazků s Německem a o nutnosti upřednostnit zájem německví i před státním zájmem. Je v životním zájmu německví udržet cestu k Jadranu přes Kraňsko a Přímoří. Rovněž byly ostře odsouzeny požadavky Čechů a Jihoslovanů na samostatnost jejich území, nebo částí jejich území, i když by to bylo v rámci monarchie.

Rakouští Němci nebyli přirozeně příliš nakloněni jihoslovanským požadavkům. „Německé měšťanské strany byly jednotné v odmítnutí požadavků na utvoření jihoslovanského státu i sjednocení Slovinců v rámci Předlitavska. Ale někteří, jako např. dr. Paul Samass, německý vědec a nacionalista, který pocházel ze známé rodiny lublaňských zvonářů, tvrdil, že Štýrsko a Korutany by bylo možno národnostně rozdělit bez technických problémů.

Mnozí představitelé státní správy v Korutanech za války velice aktivně vystupovali proti slovinskému národnímu hnutí. Ze státních představitelů za války se nejvíce kompromitoval korutanský místodržitel Fries-Skene svým pronásledováním Slovinců. Jeho nástupce místodržitel hrabě Lodron navrhoval ve své zprávě předlitavské vládě pracovat se dvěma skupinami obyvatel slovinské národnosti tzv. Windische (slov. Němškutarji, česky Němčouři), skupina obyvatelstva, která není národnostně vyhraněna a dává přednost soužití s Němci a volí Německou lidovou stranu. Pak je tu druhá skupina Slovinci v užším smyslu, politicky nespolehliví. Za války i po válce je nutno podporovat první skupinu věrnou císaři a dynastii a snažit se eliminovat vliv skupiny druhé a zároveň se snažit zabránit pronikání vnějších, nepřátelských vlivů (myšlenou jihoslovanských) a všemi prostředky tlumit národnostní a jazykové aspirace korutanských Slovinců.

Politika rakouských vlád až do manifestu císaře Karla 16. října 1918 (až ten snad plánoval utvořit Slowenisch Österreich) a rozpadu monarchie na konci října a počátku listopadu 1918 vůči Slovincům a Slovincům v Korutanech byla prakticky totožná. V krajním případě by byl umožněn vznik jihoslovanského státu v rámci monarchie, ale bez Slovinců. Nemělo dojít k narušení dualismu, ani ztráty německé kontroly nad přístupem do Terstu. Nebylo ani vhodné sjednocení slovinských území v rámci Předlitavska a narušení

hranic korunních zemí z roku 1866. V tomto všechny rakouské vlády i nový císař Karel podporovali stanovisko německých politických stran.

V návrzích rakouské vlády z 29. dubna a 19. května 1918 na národnostní rozdělení zemí monarchie a správní reformu byly zmiňovány Čechy, Slezsko, Halič, ale ne Štýrsko nebo Korutany.

K určitým modifikacím vládní politiky vůči Slovincům došlo až v samotném závěru Velké války. Až na posledním jednání rakouské vlády na počátku října 1918 ministerský předseda Hussarek udělal Korošcovi zatím největší ústupek-budoucí jihoslovanský stát, ke kterému by ale nepatřil Terst ani budoucí exteritoriální Jižní dráha a také města s německou menšinou v dolním Štýrsku-Maribor a Ptuj.

Situace v Korutanech od léta 1917 do konce monarchie

Zatímco v dalších slovinských zemích se již od léta 1917 šířilo tzv. deklarační hnutí (za podpis májové deklarace) v Korutanech se šířeji rozvinulo až od února 1918 (prvních 275 podpisů v Bistrici při Pliberku). Netřeba zdůraznit, že německé politické strany v Korutanech se rozvoji tohoto hnutí snažily všemožně zabránit. Od března 1918 zesílily ve slovinských oblastech akce za podporu požadavků za nezávislost a utvoření jihoslovanského státu. Také v Korutanech, především v oblasti jižně od Drávy získalo nakonec deklarační hnutí během roku 1918 množství podpisů. Bylo to celkem 19 000 jednotlivých podpisů, 10 podpisů obecních výborů a 104 podpisů slovinských duchovních. Bylo to v celém jižním pásu Korutan v oblasti budoucí plebiscitní zóny A. Ve 32 obcích, které se zúčastnily deklaračního hnutí bylo později při plebiscitu 10. října 1920 pro Království SHS 11 245 hlasů (51,3%) a pro Rakousko 10 674 (48,7%).

Po uvolnění politického života v Korutanech se do něj aktivně zapojili i slovinskí politici. Slovinský politik a farář z Korutan Frano Smodej se zúčastnil ve dnech 14.–18. května 1918 oslav založení Národního divadla v Praze, což bylo spojeno s neoficiálním jednáním představitelů slovanských národů monarchie. Německý národní výbor v Korutanech zorganizoval proti slovinskému hnutí protiakci.

Nejsilněji se angažovali němečtí nacionálové. „20. května 1918 na jednání v Celovci jejich předseda v Korutanech Josef Wolfgang Dobernig sdělil, že z 263 korutanských obcí se proti deklaračnímu hnutí postavilo 236. Což by znamenalo, že 27 obecních výborů, všechny z dvojjazyčného nebo slovinského území deklaraci podpořilo. Podle německých pramenů tento počet zase kolísá mezi 23 až 24. Což by též mohlo znamenat, že tři až čtyři obce se kvůli národnostnímu útlaku raději nechtěly vůbec vyjádřit.

Zde je nutno uvést přesný výčet obcí, které podpořily Májovou deklaraci: Škofiče, Št. Daniel, Bistrica pri Pliberku, Tolsti Vrh, Globasnica, Št. Jakob v Rožu, Škocjan, Ledenice, Lipa, Bilčovs, Blato, Zgornja vesca, Št. Peter na Vašinjah, Prevalje, Rikarja ves, Loga ves, Žvabek, Jezersko, Medborovnica, Bela, Svetna ves, Vernberk, Sele. Čtyři z těchto obcí připadly bezprostředně Jugoslávii (Št. Daniel, Tolsti vrh, Prevalje a Jezersko). Obec Vernberk, která leží v bezprostředním sousedství Villachu připadla nakonec Rakousku. V plebiscitní zóně A bylo 18 obcí. Z toho ve dvanácti byla dána většina hlasů pro Jugoslávii (Bistrica pri Pliberku, Globasnica, Št. Jakob v Rožu, Ledenice, Bilčovs, Blato, Zgornja vesca, Loga ves, Žvabek, Bela, Svetna ves, a Sele. Ve třetině z nich pak byla většina pro Rakousko s velkým množstvím hlasů pro Jugoslávii. Ve čtyřech z nich bylo pro odevzdáno 40% hlasů (Škofiče, Škocjan, Medborovnica a Št. Peter na Vašinjah), ve dvou nad 35% (Rikarja ves a Lipa při Vrbi).

Rakouská sociálně demokratická strana v Korutanech se jednání německých politických stran v Celovci nezúčastnila, její dokonce tisk o něm psal kriticky. V té době (19. května 1918), kdy bylo schváleno krajské rozdělení Čech, rakouští sociální demokraté požadovali nové úpravy ve prospěch národnostních menšin ve Štýrsku, Tyrolích a ve Slezsku. Není jasné, zda též měli na mysli situaci v Korutanech.

Dne 25. května 1918 přijal císař Karel delegaci německých občanských stran ze Slovinci obývaných území Předlitavska, včetně zástupců Němců z Kočevlje (Göttsee), kterou zprostředkoval starosta města Ptujce /Pettau/ Josef Ornig. Z korutanské delegace o počtu 20 osob bylo celkem 7 Slovinců (Windische), ale císaři byli jako Slovinci představeni pouze 3. Jednalo se samozřejmě o prověřené osoby proněmeckého smýšlení. Cílem audience bylo zajistit udržení všech těchto území v rámci německé části monarchie. Korutanská delegace pod vedením okresního hejtmána Aichelburga vznesla protest proti plánům na případné rozdělení Korutan. Císař s jejich požadavky souhlasil. Pozitivním činem v té době byl postoj novináře deníku Německé křesťansko sociální strany v Korutanech Kärntner Tagblatt Michaela Pailitsche, který se odmítl zúčastnit jednání na protest proti pronásledování slovinského kléru v Korutanech.

Dne 9. června 1918 se konal ve Velikovci (Völkermarkt), kde bylo podle sčítání lidu z roku 1910 sotva 20% Němců, německý tábor lidu. Při této příležitosti opět zazněly některé požadavky na řešení mezinárodní otázky v Korutanech.

Představitelé korutanských Slovinců se zúčastnili ve dnech 1.–17. srpna 1918 tzv. Slovanských dní v Lublani, kdy zde byl ustanoven Narodni svet (Národní rada). Za svůj hlavní cíl prohlásila sjednocení jihoslovanského národa v samostatném státě. Mezi jejími územními organizacemi měla

být také ustanovena národní rada pro Korutany. To se stalo na jednání představitelů korutanských Slovinců dne 19. září 1918 v Celovci. Nastávající rozpad monarchie zdejší Slovinci prožívali v otevřeném konfliktu s představiteli německých politických stran v Korutanech. Dne 13. října 1918 se jednání nově utvořených německých národních rad z jižních oblastí alpských zemí s souladu s německou národní radou ve Vídni podpořilo právo německého národa na sebeurčení a ustanovení německého parlamentu.

Bylo přirozené, že rakouští Němci se obávali ztráty jižních Korutan ve prospěch budoucího jihoslovanského státu. Zdejší Němci nepodpořili manifest císaře Karla ze 16. října 1918, protože některé jeho pasáže by se daly vyložit jako podporu rozdělení Korutan podle národnostního hlediska. Ještě 25. října 1918 podpořil korutanský zemský sněm nedělitelnost Korutan. Naproti tomu slovinská národní rada pro Korutany vyhlásilo 17. října 1918 svůj požadavek na Slovinci obývanou část Korutan se zajištěním práv národnostních menšin.

Rakouská sociální demokracie v té době předpokládala, že Předlitavsko se přetvoří ve svaz vzájemně spolupracujících národních států. Ke korutanské otázce se jasně nevyjádřila. Sjednocení jižních Slovanů nepodporovala, a když, tak bez Slovinců. Především usilovali o právo rakouských Němců o připojení k Německu. Bylo jen všeobecně hovořeno o právu slovanských a románských národů na sebeurčení. Ani celorakouská sociální demokracie ani její německá sekce v Korutanech konkrétně nezmínila právo Slovinců na rozdělení Korutan.

Své stanovisko k vývoji v Korutanech rovněž sdělili slovinští sociální demokraté: Dne 15. září 1918 se v Celovci přihlásili k závěrům slovinského dělnického dne v Lublani 28. července 1918 a podpořili pevnou vůli po sjednocení trojjediného jihoslovanského národa ve vlastním státě. Jaký měli korutanští slovinští sociální demokraté vztah k plánům na národnostní rozdělení Korutan, není známo. Protože si za sídlo své organizace zvolili nesporně slovinské Borovje (Ferlach) a ne do budoucna sporný Celovec nebo Velikovec, dá se předpokládat, že uvažovali o národnostní hranici na řece Drávě.

Nyní se zaměřím na situaci v Korutanech po říjnu 1918. Nyní se vraťme zpět k otázce Korutan. Jak již bylo uvedeno, mělo nové Království SHS zpočátku velmi složitou diplomatickou pozici. Mezinárodně ho zpočátku uznaly jen USA a Velká Británie s Francií ho uznaly až počátkem června 1919. V souvislosti s versailleskou mírovou smlouvou ho v průběhu června 1919 uznaly i další státy. Jednání o vytyčení hranic SHS probíhala dlouho a hrozilo vypuknutí války s Itálií a Rakouskem, od kterého bylo po-

žadováno území jižního Štýrska (v roce 1924 426 000 Slovinců a 78 000 Němců) a jižní Korutany (124 000 Slovinců a 28 000 Němců).¹⁵

Narodni svet v Lublani 19. září 1918 ustanovil územní odbor Národní rady pro Korutany-Borovje (Ferlach) a začal vyvíjet intenzivní činnost pro ovládnutí Slovinci dosud osídlených oblastí jižních Korutan. Jihoslovanský výbor v Londýně, jako zástupce jihoslovanských národů z monarchie neměl takové postavení jako Československá národní rada v Paříži. Nepřátelsky se k němu chovala italské i srbská vláda, (která měla představu sjednocení jihoslovanských národů ve Velkém Srbsku).

Od konce války se Slovinci ocitli v průsečíkú všech možných úvah a politických koncepcí a kalkulací. To, že Jihoslovanský výbor nebyl oficiálně uznán za politického reprezentanta Jihoslovánů z monarchie, umožnil Itálii obsazovat slovinské území jako území poraženého Rakousko-Uherska. Naopak Slovinci nemohli obsadit etnografické hranice svého území, i když např. 14. listopadu jednala slovinská vláda v Lublani o urychleném obsazení severní hranice ve Štýrsku a Korutanech. Itálie též počítala s Rakouskem a Maďarskem jako svými budoucími spojenci proti Království SHS.¹⁶

Slovinští politici 2. prosince 1918 oficiálně slíbili americké vládě, že se v Korutanech zdrží násilí a vyčkají rozhodnutí mírové konference. Ale korutanský zemský výbor se 25. října 1918 vyjádřil v tom smyslu, že Slovinci v Korutanech kromě oblasti Jezerska (Mežiska dolina) netvoří souvislé osídlení. Je prý třeba také využít situace, když Němci ovládají veškerý vládní, vojenský a státní aparát s Slovinci jsou prakticky bezmocní, k udržení Korutan v rámci Německého Rakouska. Korutany podle něj tvoří hospodářský a zeměpisný celek.

Do vývoje nyní měla aktivněji zasáhnout i slovinská vláda v Lublani. Dne 5. listopadu 1918 přijela do Lublaně delegace korutanských Slovinců v čele s dr. Pintarjem žádat, aby slovinská vojska obsadila slovinskou část Korutan. Situace zde byla úplně odlišná od situace ve slovinské části Štýrska, kde bylo možnost postavit slovinské jednotky z vlastních sil. Slovinská vláda se sice již usnesla na zasedání 1. listopadu 1918 jmenovat tři

¹⁵ Kolektiv. *Dějiny jihoslovanských zemí. Praha 1998., s. 394.*

¹⁶ *Tamtéž; rovněž Krlín, Jan. Narodni svet v Ljubljane 1918; Pleterski, J. Koroški plebiscit, s. 135; Sejni zapisniki narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in deželnih vlad za Slovenijo. 1. del: od 1. Nov. 1918 do 26. Febr. 1919. Ljubljana 1998, s. 107–108.*

pověřence pro Korutany: katedrálního vikáře F. Smodeje, dr. Ferdu Müllera a zmíněného dr. Pintarja. Měla ale snahu věc odložit. Umírněnou politiku prosazovali zejména dva členové vlády ministr obrany dr. Lovro Pogačnik, člen Všeslovinské lidové strany, klerikál, a pověřenec pro otázky zásobování dr. Ivan Tavčar, člen národní pokrokové strany. Již 2. prosince 1918 předsednictvo slovinské vlády v Lublani informovalo o zavedení dočasné slovinské správy v okresním hejtmanství Velikovec.

Sociální demokraté doufali, že se dohodnou s německo-rakousko sociální demokracií v Korutanech na vzájemně výhodném kompromisu, což bylo od listopadu 1918 stále méně reálné. Slovinská vláda nakonec vyhlásila v pohraničních oblastech s Německým Rakouskem mobilizaci, ale její ohlas byl velice slabý, čemuž se samozřejmě po válce trávající čtyři a půl roku nelze divit. Nicméně přece jen se nějaké dobrovolníky podařilo získat. Vrchním velitelem slovinských oddílů v Korutanech byl jmenován setník Alfred Lavrič. V souvislosti se soumrakem a pádem monarchie propukly též boje mezi slovinskými dobrovolníky (velitelem byl známý generál Rudolf Majster), a Němci ve Štýrsku. Majster 1. listopadu 1918 obsadil se 150 vojáky Maribor, Štýrská národní rada ho jmenovala generálem.

Situace na území Korutan se stále více vyhrocovala. Již 31. října 1918 utvořili Němci provizorní zemský sněm za účasti všech německých politických stran. Kromě regulérních rakouských jednotek sestavených z dobrovolníků převážně sociálně demokratické orientace-Volkswehr, byly vytvořeny měšťanské gardy- Bürgerwehr, později od dubna 1919 přejmenované na Heimwehr které vstoupily do bojů o Korutany . Na německé straně byly nejznámějšími osobnostmi dr. Arthur Lemisch, pangermán a Ludwig Hülgerth. V listopadu 1918 byla mezi slovinskými a rakousko-německými jednotkami za zprostředkování Lublaně a Vidně (státní sekretář Otto Bauer) dohodnuta prozatímní demarkační čára. Otto Bauer by byl pravděpodobně ochoten postoupit Království SHS území jižně od Drávy, ale nenašel pro to na rakouské straně dostatečnou politickou podporu.¹⁷

Nemá smysl zde podrobně rozebírat průběh bojů mezi slovinskými a německými oddíly. Slabé slovinské jednotky byly přes počáteční úspěchy (na bojích se významně podílel i generál Maister) z území Korutan postupně z větší části vytlačeny. Neuspěl ani pokus o protiútok z května 1919. Proto musely přijít na pomoc srbské jednotky, které v období

¹⁷ *Sejmi zapisniki narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in deželnih vlad za Slovenijo. 1. del: od 1. Nov. 1918 do 26. Febr. 1919. Ljubljana 1998, s. 28.*

od 28. května do 6. června 1919 obsadily celé jižní Korutany i Celovec. O situaci v Korutanech po obsazení Celovce jednala slovinská vláda na svém 105. zasedání 8. června 1919. Během bojů se obě strany navzájem obviňovaly z nedostatku disciplíny, násilností na civilním obyvatelstvu, rabování a ničení církevních a kulturních památek. Ve zprávě pohraničního vojenského velitelství pro Korutany ve Velikovci z 15. března 1920 se např. píše o střelbě přes demarkační linie volkswehrovci (19. ledna u obce Sv, Lorenc, či u vsi Krobathen, severozápadně od Slov. Šmihe-la), nebo o pokusu rakouských oddílů o překročení linie (30. ledna 1920 –pokus o překročení železničního mostu přes řeku Krku). Stěžoval si i generální vikariát v Doberlavasi dne 31. 12. 1919 na útoky na slovinské duchovní v Korutanech od socialistických agitátorů.

V cirkuláři národní rady ve Velikovci z 1. května 1920 byly proto žádány jednotlivé národní rady v Korutanech o přesné zdokumentování případů násilí volkswehrovců proti slovinskému obyvatelstvu, hospodářské perzekuce, či o zákazech cestování do Celovce a Villachu /Beljak/ a o zaslání materiálů do Velikovce. Protože prý Němci si kvůli každé maličkosti chodí stěžovat k dohodové misi do Celovce, je nutno provést proti nim protiúder. V dopise od národní rady ve Velikovci - od osmi tisíc slovinských voličů z okresu Velikovec z 25. července 1920 se požadovalo ponechat uzavřenou demarkační linii s Rakouskem.

Přineslo by to prý veliké hospodářské škody kvůli slabé rakouské měně i nové útoky příslušníků rakouského volkswehru, vraždy, loupeže, ničení církevních památek. Ale i někteří jugoslávští vojáci byli proto odsouzeni, někteří dokonce zastřeleni. O soudech nad příslušníky Volkswehru není zatím nic známo. O situaci v Korutanech v letech 1919–1920 zajímavě píše ve svých vzpomínkách Jakob Štukl. Zmiňuje se o krádežích, násilnostech a nedostatku disciplíny v jihoslovanských jednotkách.

K soupisům vojenským škod zde uvádím pro zajímavost zápis Matije Puncer ze vsi Mozirje ze dne 24. července 1919 o škodách způsobených mu volkswehrovci: byl od nich zabit jeho syn kadet aspirant Hrečko Puncer, úředník jihoslovanské správy Korutan, a bylo mu ukradeno následující: nový důstojnický oblek z kvalitního sukna, ušitý ve Štýrském Hradci v ceně 1500 K, dále nové kapesní hodinky: cena 300 K, nové boty: cena 300 K, jeho knihovna (srbské, francouzské, anglické italské knihy, které měl v úřadu ve Velikovci a v Gustajnu při Osetu v celkové ceně 2500 K, dále prádlo v ceně nejméně 500 K a 1000 K na hotovosti.

Dále uvádím naopak zápis obecní rady v Vovbrah (Haimburg) ze dne 14. září 1920 o věcech zrekvírovaných, ale nezaplacených jugoslávskou armádou v obci Vovbre a okolí v plebiscitním území v červnu 1919: např. 1) u Valentina Slamanika v Hudemkraju č. 1: 22 q sena po 60 K, 1,5

kubických metrů dřeva za 760 K, 2 q slámy po 25 K, 2 q jetele po 65 K, dvě ovce, dohromady 82 kg po 5 kg, celkem 2900 K. Jožefu Rainerovi ve Vovbrah č. 29 spásli vojenští koně louku o 2 ha. Někdo ale uváděl i poněkud kuriózní škody-např. Ozmož Blaž, statkář ve Sv. Martině u Vovbre, původně uváděl v zápise z 29. června 1919 ve škodách způsobených jugoslávskou armádou i jednu kočku á 20 K.

V jiném zápisu z Podlipy u Vovbre ze dne 6. července 1919 adresovaném okresnímu hejtmanu JUDr. Vodopivci do Lublaně si stěžoval Maks Gril na postup německého volkswehru po obsazení Vovbre 11. prosince 1918 po ústupu jugoslávské armády. Tehdy přišlo do obce několik německých důstojníků agitovat proti Jugoslávii a sbírat dobrovolníky. Protože podle Grila je Vovbre „němčourské hnízdo přihlásili se skoro všichni muži. Ve druhé části obce zůstali jihoslovanské oddíly. Po příchodu volkswehrovců prý byli všichni uvědomělí Slovinci internováni ve Volšperku a v Celovci v nelidských podmínkách v nevytápěných budovách a bez jídla. Zároveň Němci u všech Slovinců v obci loupili. Škody jimi způsobené dosáhly dvou miliónů K.

Pisatel si stěžoval na škody způsobené jeho rodičům Aleksu a Frančišce Grillovým z Podlipy č. 13. Němci jim ukradli nejlepší dobytek. Konkrétně čtyři koně, pět nejlepších prasat, všechny potraviny (mouku, obilí, maso, sádlo), prádlo, nábytek, vozy, hospodářské nářadí, všeobecně vše co mělo nějakou cenu. V důsledku bojů mezi volkswehrem a jihoslovanskými oddíly byly poškozeny stělbou hospodářské budovy usedlosti jeho rodičů. Celková škoda na nich byla vyčíslena v částce 153 426 K. Grill tedy žádal o odškodnění. Rozsáhlá válečné škody byly též vyčísleny v obci Dobrla Vas.¹⁸

Mezitím došlo na počátku června 1919 k jednání o zastavení palby mezi jihoslovanskou a rakouskou stranou. „Dne 4.června 1919 začaly v Kranji

---

¹⁸ Arhiv Republike Slovenije Ljubljana, (dále ARS), fond Narodni svet pro Koroško Velikovec (Národní rada pro Korutany Velikovec, dále NSK), kart. 2, sign. 15 – příprava na plebiscit, korutanské pohraniční velitelství, čj. 899/1920; tamtéž, kart. 2, čj. 530/1920. Rovněž ARS Ljubljana, fond NSK, karton 1, cirkulář národní rady pro Korutany ve Velikovci čj. 3928/1920; ARS Ljubljana, fond NSK, sine čj. ARS Ljubljana, fond Narodni svet Ljubljana, kart. 1, fasc.1, sine; Štukl, J. Iz mojega življenja. Ljubljana 2004, s. 60–61; ARS Ljubljana, fond NSK, kart. 11. Vojna škoda. inv. č. 169 – seznam vojne škode v občini Vovbre, č. 51, č.15–19, č. 81; ARS Ljubljana, fond NSK, kart. 11 zápis Makse Grilla ze 6. července 1919, ARS Ljubljana, fond NSK, kart. 11, Dobrla Vas, inv. č. 170.

jednání o příměří. Zároveň o situaci v Korutanech jednala Rada čtyř na mírových jednáních s Rakouskem v Paříži. 4. června bylo sporné území bylo rozděleno na zónu A, pod správou království SHS, 4 km široké neutrální pásmo pod dočasnou správou Dohody a zónu B pod rakouskou správou. O situaci v Korutanech po obsazení Celovce jednala slovinská vláda na svém 105. zasedání dne 8. června 1919. Rakouský předseda vlády Bauer trval na tom, že dohoda o příměří je pouze prozatímní, a že nutno vyčkat na výsledky jednání v Paříži. Na nátlak Dohody musely jugoslávské jednotky do 31. července 1919 opustit Celovec.

Mezitím probíhala v Paříži mírová jednání západních spojenců s Rakouskem. Mírovou smlouvou podepsanou 10. září 1919 v Saint Germain en Laye byla stanovena hranice nového jihoslovanského státu s Rakouskem (SHS získalo jen část Štýrska s Mariborem a z Korutan tzv. Mežijskou dolinu, dopravně svázanou s dalšími slovinskými územími a souvisle osídlenou Slovinci, jak již bylo uvedeno výše), s výjimkou dalších částí jižních Korutan, kde měl rozhodnut plebiscit.¹⁹

O tom, že jižní Korutany nebyly připojeny k jihoslovanskému státu, ale mělo o nich rozhodnout lidové hlasování se v Paříži se zasadila i Itálie, tehdy zase spíše rakouský spojenec. Československo se tehdy pro zájmy SHS a Slovinců příliš neangažovalo. E. Beneš a T.G. Masaryk si nechtěli pohněvat Itálii jako významného spojence, jež se podílel i na budování nové československé armády. Člen národního výboru dr. Josef Ferfolja, který byl vyslán do Prahy na přelomu let 1918/1919, aby získal Masaryka pro ostrý protest proti italské anexi slovinského území, neuspěl. Masaryk, před válkou velký přítel Jihoslovanů, musel nyní jako prezident vystupovat velmi opatrně. Způsobilo to značné ochladnutí, předtím široké spolupráce Čechů a Československa s SHS a Slovinci obzvláště.

K česko-slovinským stykům té doby zde uvedme pro zajímavost leták Podpůrného spolku pro slovinské posluchače vysokých škol v Praze (Podporno družstvo za slovenske visokošolce v Pragi) datovaný v Praze 1. listopadu 1919 v české a slovinské verzi a vydaný na podporu požadavků na osvobození a sjednocení všech jižních Slovanů. Podepsáni: Dr. Andrej Voklar-předseda a Dr. Fran Heric-jednatel. Mezi jihoslovanskými kmeny jsou též jmenováni Korutanci.

¹⁹ Kolektiv. *Dějiny jihoslovanských zemí. Praha 1998., s. 394. O situaci v Korutanech též Sejni zapisniki narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in deželnih vlad za Slovenijo. 1. del: od 1. Nov. 1918 do 26. Febr. 1919. Ljubljana 1998, s. 36–38; Tamtéž 2. del. Ljubljana 1999, s. 241–246.*

Uvedený dr. Heric též dne 21. června 1920 zaslal Narodnemu svetu v Lublani (Národní radě v Lublani) dopis (z Horních Černošic, tehdy u Prahy). V dopise vyjadřuje názor, že Rakousko dostalo bez plebiscitu západní část Uher (ale v té době o Burgenlandu ještě nebylo rozhodnuto, až roku 1921) a Italové část Korutan (Kanalska dolina) též bez lidového hlasování. Plebiscit je podle něho výmysl Němců prosazený jejich spojení Italy. Itálie podle něho bojovala na straně Dohody proti Slovincům, ne proti Němcům. Pisatel vyjádřil názor, že by další Slovinci obývané území mělo bez plebiscitu jako kompenzace připadnout království SHS. Rovněž pokládal Korutany s Gosposvetskim polem za jedno z historicky nejvýznamnějších území jižních Slovanů i Slovanů vůbec. V září 1919 byly mírovou smlouvou s Maďarskem stanoveny hranice mezi Královstvím SHS a Maďarskem na rozvodí řek Mury a Ráby, což znamenalo že prekmurští Slovinci byli připojeni k jihoslovanskému státu a porábství Slovinci zůstali v Maďarsku.²⁰

Mírovou smlouvou v Saint Germain en Laye byla stanovena hranice nového jihoslovanského státu s Rakouskem (SHS získalo jen část Štýrska s Mariborem) s výjimkou jižních Korutan, kde měl rozhodnut uvedený plebiscit. Na územích se slovinskou většinou se mělo v polovině října mělo konat hlasování pod mezinárodní kontrolou. Plebiscitu se mohli zúčastnit obyvatelé starší 20 let (počítáno do 1. ledna 1919) žijící na území zóny A nebo B , a to zde narozené, nebo zde žijící nepřetržitě posledních 20 let, eventuelně zde žijící posledních 7 let, nakonec to mohly být i osoby žijící zde nepřetržitě 6 měsíců do 1. ledna 1919 (což nahrávalo německým přistěhovalcům).²¹

Obě strany, rakouská i jugoslávská zahájily před hlasováním mohutnou propagandistickou ofenzívu, snažící se co nejvíce očernit druhou stranu a získat dosud nerozhodnuté voliče, jak už to při podobných příležitostech bývá. Samozřejmě šlo především o voliče slovinské národnosti, protože se dalo předpokládat, že němečtí voliči budou volit pro Rakousko. Ministerstvo financí v Lublani v oběžníku z 19. října 1919 vyzývalo všechny své úředníky v Korutanech, aby se k místnímu obyvatelstvu chovali korektně

²⁰ Kolektiv. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 1998, s. 394; též Hladký, Ladislav. *Kontakty mezi Čechy a Slovinci v době meziválečné a po druhé světové válce*. In: *Samostatný stát mezi většími sousedy – podnět pro slovinskou politiku a kulturu*. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého zasedání. Praha-Klementinum 16. 10. 1997. Praha 1999., s. 54; též ARS Ljubljana, fond NSK, karton 1, bez čj.

²¹ Kolektiv. *Dějiny jihoslovanských zemí*, Praha 1998., s. 394.

a přátelsky a podporovali jihoslovanské zájmy. Měli zdůraznit, jaké hospodářské i politické výhody budou mít z připojení ke království SHS.

Podobně předsednictvo vlády v Lublani ve svém dopise Narodnemu svetu pro Koroško Velikovec (Národní výbor pro Korutany, dále NSK) doporučují jako agitátory pro jihoslovanskou věc spíše osoby trvale žijící v obci a tudíž seznámené s místním prostředím –úředníky, učitele, než jakési cestující agitátory. Též doporučuje zaměřit se i speciálně na ženskou část obyvatelstva, založit ženské spolky. Bylo doporučeno též využít lokálního korutanského vlastenectví.

Na stížnosti korutanské zemské vlády zaslané mezi 3.–31. srpnem 1919 ohledně činnosti národních rad v Korutanech z Velikovce 27. listopadu odpověděli, že národní rady se spíše než o politickou agitaci starají o zásobování obyvatelstva, čehož využívají i občané německé národnosti. Na politickou agitaci prý nemají peníze, na rozdíl od německých Rakušanů, kteří prý obdrželi 2 000 000 K. Pouze se snaží posílit národní uvědomění místních Slovinců, kteří byli předtím téměř odnárodněni systematickým poněmčováním ve školách a úřadech.

Podle zprávy slovinského ministerstva vnitra z 20. prosince 1919 zasláné NSK nejvíce škodí jihoslovanské věci v Korutanech obchodníci, kteří sem přicházejí ze Slovinska a Chorvatska a zboží, které bylo s největšími těžkostmi dopraveno do plebiscitního území za nízké ceny vykupují a odvážejí zpátky domů. Zároveň prý zde rozšiřují nepravdivé informace, jak je jihoslovanský stát chudý v porovnání s německým Rakouskem. Zboží prý se bude do Korutan zasílat pouze do plebiscitu. Pak prý už nic nebude zrovna tak jako v ostatní Jugoslávii. Bylo doporučeno, aby obchodníci, kteří chtějí obchodovat v Korutanech, nejprve zaslali žádost o povolení na okresní hejtmanství v místě bydliště. Ta by po prověření byla zaslána příslušnému okresnímu hejtmanství v Korutanech. Bylo zdůrazněno, že je nutno co nejpřísněji sledovat národnostní spolehlivost a morálku obchodníků.

NSK se ve svém cirkuláři z 8. května 1920 tázal ve národních rad ve slovinských obcích na to, kdo přijme členy plebiscitní komise, jestli mají zdokumentováno všechny případy německého útlatku ve školách, v úřadech a v hospodářství, jak by podle nich dopadl plebiscit v obci, jaká je zde hospodářská situace v obci. Dále bylo zjišťováno sociální rozvrstvení vesnice (počet velkých, malých a středních rolníků), počet dělníků, podoba průmyslové infrastruktury.

V tomto stylu jsou nesený i dopisy NSK z 30. března a 1. dubna 1920 adresované poslanci SHS, ministru, a jugoslávskému vyslanci v Praze (od ledna 1919). Žádá se v nich o zajištění lepšího zásobování cukrem

pro plebiscitní území, neboť podle NSK mohou výsledky hlasování ovlivnit i takové drobné momenty. Prý se pak těžko může od obyvatelstva chtít nějaký národní idealismus. V dopise Spolku slovinských zemědělců v Lublani z 23. května 1920 byla zase formulována žádost, aby časopis Kmetovalec (Zemědělec) rozšiřovaný v tisícových nákladech po Korutanech názornou formou, s použitím krátkých článků, obrázků a grafů zdůraznil budoucí hospodářské výhody pro slovinské zemědělce při případném připojení Korutan k Jugoslávii. Rovněž se měly zdůraznit nevýhody při setrvání u německého Rakouska.

Ve zprávě Ivana Rozmana z 11. března 1920 z obcí Loče, Dobropolje a Drava byl též zdůrazněn politický rozměr řešení neutěšené situace v zásobování u korutanských Slovinců. Váhavé a proněmecké elementy podle něho podporují sociální demokracii a brojí proti sedlákům a duchovenstvu. Upozorňuje, že jazýčkem na vahách by při plebiscitu mohlo být národnostně neuvědomělé obyvatelstvo. Též o slovinském duchovenstvu v Korutanech, samozřejmě při uznání veškerých jejich zásluh o zachování Slovinců v Korutanech píše, že podle jejich názoru je současné království SHS založeno pouze na nacionalismu a křesťanství je pouze kulturní element. Též uvádí, že je chybou jihoslovanské politiky v Korutanech je neuhrazování škod způsobených obyvatelstvu jugoslávskou armádou. Jihoslovanská politika v Korutanech se podle něho podobá tápání slepce.

Rozman dokonce poslal do několika obcí (Dobje, Bače, Dobropolje, Brdo a Drava) dotazník s otázkami na hospodářskou a politickou situaci po obsazení části Korutan jugoslávskou armádou a co by bylo třeba zlepšit. Většinou to byly stížnosti na zásobování (např. na dodávky, cukru, petroleje, kuřiva). Objevil se i návrh na parcelaci lesů statkáře Wittgenstrina od Simona Aichholzera z Dobje pri Ločah. Prý by to k plebiscitu přilákalo více lidí. Franc Drollej, pokladník sociální demokracie v Zgornem Dobju, oznámil, že jejich organizace má 156 členů. Odmítal nařčení, že sociální demokraté jsou pátou kolonou Němců. Nadučitel a náčelník národní rady v obci Loče si stěžoval na srbské důstojníky v čele jihoslovanských oddílů, že se s nimi nebylo možno domluvit, aby nepůsobili škody místnímu obyvatelstvu. Situace se zlepšila až po příchodu slovinských důstojníků. Ve zprávách ze Šmarjeta v Rožu psali velitel četnické stanice Hubert Lužnik, B. Hrabe farář i Rozica Fingel o silném vlivu proněmeckých elementů. Farář doporučoval zaslat na vánoce 40 kg bílé mouky na pečení za sníženou cenu. Místní učitelka zase psala, že v nejbližší době zde založí slovinský ženský spolek, který by mohl mít kolem 60 členek, že místní Němci nazývali slovinštinu za jazyk chudiny.

Ivan Rozman tedy doporučoval: 1. sestavit seznamy všech proněmeckých elementů. 2. vliv těchto elementů se má maximálně omezit a postavit

pod státní kontrolu s energickým dozorem. 3. hostince „němčourů“ a Němců se zavřou, obzvláště ty, které slouží k šíření prorakouské propagandy. 4. slabé, nerozhodné a vypočítavé osoby v naší službě se vymění za naše nejlepší lidi. Všem pracovníkům v politické, kulturní a hospodářské oblasti se musí dát jednotné instrukce. Dále jsou zde uvedeni zástupci jihoslovanských úřadů (starosta Jožed Lučovnik, farář Jožef Kukačka, farář Hrabe, velitel stanice kapitán I. Potočnik, velitel železniční stanice Hubert Lužnik, nadučitel Vinjko Robljak, pošťák Karl Targovsky; vlivní Slovinci: Josip Faser, statkář Dobrova, Jožef Sablačan, soustružník Gornja Vas, Janes Ibovnik, obchodník Šmarjeta, Anton Welte Dolnja Vas, Jožef Piskernik, Dolna Vas; vlivné proněmecké elementy: Maks Schelender, velkoobchodník se dřevem ze Šmarjeta, Josip Plassnik, obchodník se dřevem z Vrhu, Tomaš Wolf, Tevše Dule (bývalý starosta), Josip Podhernig, bývalý lesník barona Hellendorfa z Borovnice. Tolik zpráva I. Rozmana z 10. prosince 1919.

Ve své další zprávě o situaci v okolí Vrbského jezera (Wörther See) z 8. ledna 1920 uvádí, že „naši protivníci postupují podle jednotného politicko-operačního plánu“. 1. Jihoslovanská agitace se má omezit na hospodářské otázky. 2. Mají se oslovit pracovníci v domáckém průmyslu, ženské spolky. Má se sepsat brožura ve stylu Einspielerova politického katechismu, kde budou uvedeny všechny důležité hospodářské a politické otázky a odpovědi na ně. 3. Co nejdříve se má provést hospodářská reforma. 4. Co nejdříve se mají ustanovit průmyslové jednoty ve všech vzdálených oblastech. Obzvláště při Vrbském jezeru co nejdříve. 5. Zvláště pečlivě se má zde organizovat cizí doprava. 6. Na všechna veřejná a důležitá místa se mají postavit skutečně samostatní a iniciativní funkcionáři. 7. Policejní aparát má věnovat plnou pozornost obraně proti nepřátelské agitaci. 8. Lépe se má hlídat hranice. 9. Zákaz distribuce jihoslovanských i německých časopisů, které kritizují vnitřní politiku SHS v Korutanech. 10. Kromě zajištění dobrého zásobování, je nutno odkoupit od obyvatelstva všechny přebytky, které doposud muselo prodávat v Celovci. 11. Otevření hranice, aby si obyvatelstvo mohlo do plebiscitu dovézt nedostatkové zboží. 12. Všechny hostince, kde se scházejí naši protivníci zavřít.

Podobně ve své zprávě o situaci v obcích Št. Jakob, Ledenice a Rožek z 19. prosince 1919 doporučoval I. Rozman zlepšit v této oblasti zásobování. Rovněž navrhuje ustanovení samostatného hospodářského odboru v obci Ledenice, „ostrý postup proti němčourům a Němcům, kteří se chovají podezřele i všem nepřátelským živlům“. Protože je zde obyvatelstvo všeobecně málo informováno o hospodářském a politickém postavení rakouské republiky a Jugoslávie je zde třeba zdvojnásobit agitaci. Je ale s ohledem na mentalitu lidí zvolit takové osoby, které nebudou rozšiřovat nějaké povídačky, ale podaří se jim místní lidi oslovit a dojmout.

Fr. Kobenter ml. ze Št. Jakoba v Rožu ze dne 20. února 1920 uváděl, že místní lidé jsou zvyklí orat s pluhem a ne diskutovat. Pro národní a kulturní obrození Korutan jsou nutné knihovny, divadelní představení, hudební a společenské večery, divadelní představení. Německá politika posledních desetiletí zlikvidovala veškerou domácí inteligenci. Proto je zde třeba „skutečných pionýrů“. Ve zprávě z velitelství 45 pěšího pluku v Labudu (Lavamünd) se píše o klidné společné oslavě vánoc ve zdejší škole slovinskými i rakouskými dětmi.

Z obce Libeliče informoval farář Anton Vogrinec Narodni svet ve Velikovci o protistátní činnosti bývalého rakouského setníka statkáře Karla Petzolda. Dále upozornil na jednání taktéž bývalého rakouského setníka A. Feldbauera i jeho otce Simona Feldbauera. Má tam prý statek v ceně 3 miliónů K. Jejich rodina prý Jugoslávii podporuje jen naoko. Farář varoval před německo-rakouskými a bolševickými agitátory. Odsuzoval též německé němčourské korutanské ženy. Narodni svet za Prevalje ve zprávě z 19. září 1919 žádal o řádné placení rekvizic armádou. Informoval, že úředníci a vojáci jugoslávské armády jsou řádně placeni. Informoval o svém složení. Doporučoval vyplatit korutanským sedlákům 50% zálohu na škodu způsobenou od Němců. 10% před plebiscitem 40% po něm. Tím by se získalo množství hlasů pro plebiscit. Zároveň žádal Uprchlícký odbor v Lublani o proplacení účtů za běžence a o informace o Slovincích internovaných v Rakousku.

Podobně ve své zprávě psal Josip Ogris z Loče kritizoval chování jihoslovanských oddílů (se srbskými důstojníky), kteří způsobili veliké škody civilnímu obyvatelstvu. V okolí jeho vesnice až kolem 100 000 K. Chování armády samozřejmě velice ovlivňuje politické postoje obyvatel. Obecně podle všech těchto zpráv by ale většina obyvatelstva měla hlasovat pro království SHS. Zajímavé jsou i seznamy podezřelých elementů a štváčů, s případným uvedením povolání osob, které možná udržují poštovní styk s cizinou. Pro zajímavost uvádím byli to např.: lékař, nadučitel, kuchařka, strážmistr, obchodník, statkář, hospodský, pošťák, lesník, hodi-nář, krejčí Soupisy byly zasilány, především ve druhé polovině roku 1919 obecními národními radami národní radě pro Korutany.

I v zápisech slovinské vlády v Lublani jsou zmiňovány konkrétní případy německých spolupracovníků. Při 79. jednání slovinské vlády ze 26. března 1919 se např. projednával případ učitelky ze Šmarjetu (St. Margaretten) u Velikovce, která měla udržovat intimní styky s jihoslovanskými důstojníky, od kterých získávala důležité informace, které obratem sdělovala rakouským důstojníkům.

Národní výbor v Bistrici pri Rožu ve svém dopise z 19. října 1919 a Národní výbor ve Šmihelu nad Pliberkom z 6. ledna 1920 požadovaly odvolání obchodního vedoucího Prusa Johansona, vedoucího představitele rakouské sociální demokracie v Bistrici pri Rožu, díky němuž je zdejší dělnictvo organizováno výlučně v rakouské sociální demokracii a do jugoslávské sociální demokracie zde nevstoupil nikdo. V podobném duchu se nesl protest místní skupiny Jihoslovanského odborového svazu v Borovje (Ferlachu) datovaný 4. 10. 1919, který se staví proti pronásledování projugoslávsky orientovaných dělníků ze strany rakouské sociální demokracie. Jinak Národní výbor v Borovje dle své zprávy do Velikovce z 2. dubna 1920 předpokládal, že u nich bude v plebiscitu kolem 63 % pro Jugoslávii.

Dalším problémem byla otázka cenzury korespondence podezřelých osob na obou stranách. Jihoslovanská strana tak např. zabavila dopis z Greifenbergu z 26. ledna 1920 určený lesníku Ferdinandu Gouletovi v Keutschachu, či pohlednice dr. Gustavu a Ludvíkovi Herbstovi, lékárníku v Bleiburgu datované 20. prosince 1919 v Klagenfurtu a vyjadřující důvěru v porážku Jihoslovánů při plebiscitu, či pohlednice zasláná Gustavu Mödernoderferovi do Klein St. Veitu, datovaná 15. září 1920 s pozdravem: Heil Dir, Du Jugoslowische Sau! a obrázkem dívky s korutanským erbem na prsou troubící na polnici (s nápisem Kärten frei), trhající okovy, stojící na břehu řeky (asi Drávy) a opodál prchající jugoslávské vojáky s textem „So muß es kommen“! V zabaveném dopise od Hanse Toplitsche z Eberndorfu určeném Bertě Toplitsch ve Villachu byla na zadní straně obálky poznámka: „Sem nejlepší Slovenec, ampak pod srbsko vlado ne maram živeti“. (Jsem nejlepší Slovinec, ale pod srbskou vládou nemůžu žít).²²

Ze zápisu ze 164. jednání slovinské národní vlády z 2. září 1920 vyplývá, že její předseda J. Brejc ve svém obširném vystoupení vyzýval k pečlivějším přípravám na korutanský plebiscit. Brejc upozorňoval na to, že se mu organizace práce jihoslovanské plebiscitní delegace neuspokojivá a ne-

²² ARS Ljubljana, fond NSK, kart. 2, inv. č. 27/1920 – zaplenjeno pismo (zabavený dopis) Franzi Gouletu; tamtéž, inv. 30/1920 – zaplenjena razglednica (zabavená pohlednice) Gustavu in Ludviku Herbstu; tamtéž, inv. č. 42/1920 – zaplenjena razglednica naslovjena na Möderdorferja; tamtéž, inv. 53/1920 – zaplenjeno pismo Berti Toplič; ARS Ljubljana, fond NSK, karton 5, inv. č. 98/1919/20 – Krajevski narodni svet (dále K.N.S.) Bistrica v Rožu; tamtéž, inv. č. 99/1919/20 Narodni svet Šmihel nad Pliberkem; ARS Ljubljana, fond NSK, bez čj. 4. 10. 1919 Borovje; tamtéž čj. 3777/1920 (717/1920) z 2. dubna 1920.

účinná. Tázal se, jestli se 10 miliónů korun schválených na hlasování investuje skutečně účelně. Zároveň otevřel otázku případného otevření jugoslávsko-rakouské demarkační čáry.

V zápise z dalšího 5. jednání slovinské vlády, které bylo celé vpodstatě věnováno přípravě plebiscitu, se dr. Brejc mj. vyjádřil k mezinárodnímu složení plebiscitní komise. Francouzský zástupce je prý Jihoslovanům nakloněn, anglický je neutrální a italský je zcela na straně Rakušanů. Obyvatelstvo v Korutanech cítí slovinsky a v rozhodném okamžiku se prý vysloví pro Stát SHS. Rakušané prý usilují ze všech sil, aby se plebiscit odložil. 171. jednání jednání slovinské vlády ze 4. října 1920 bylo též věnováno nacházejícímu plebiscitu. Jednalo se o pořadatelské pomoci strážních oddílů Orla a Sokola při hlasování a uzavření přístupu ze zóny B v průběhu hlasování (např. dotaz pobočky Jihoslovanského sokolského svazu v Lublani z 15. září 1920.²³

Jakob Štukl ve svých pamětech uvádí následující postřehy: všude viděl množství propagačních letáků. Rakouských bylo více, protože rakouská vláda uvolnila na plebiscit ohromné množství peněz. Lidé byli nervózní z očekávaní výsledku. Hranice vedla i napříč jednotlivými rodinami. Docházelo i k hádkám, když část rodiny se cítila Slovinci a druhá část se dala k Němcům. U Borovje a v Rožne dolině byly některé vesnice ještě zcela slovinské. Kolem Celovce směrem ke Gospu svetu již Slovinci nechtěli slovinsky mluvit, i když samozřejmě znali. Na náhrobních kamenech byla napsána slovinská jména v německé podobě jako Supantschich, Tschuck atd. Obzvláště v zóně B se vítězství klonilo na německou stranu.

Podle Štukla byla jihoslovanská propaganda též velice pomalá a špatná. Např. jihoslovanský cukr se prodal do Rakouska. Rakouská vláda ho v tichosti prodala do Korutan o korunu levněji než jugoslávský. Jihoslovanská správa byla nedůsledná ve významných věcech, ale precizní v detailech. Podle Štukla se měla vláda důkladně věnovat správě obsazeného území, které by pak mohlo zůstat z větší části jihoslovanské. Tím, že spoléhala na dobrý výsledek plebiscitu, byla poražena již dopředu.

---

²³ *Těž ARS Ljubljana, fond NSK, kart. 2, čj. 1263/1920. , ARS Ljubljana, fond NSK, kart. 5, sine čj., zpráva Ivana Rozmana z 10. prosince 1919 z Borovje na 6 s.; ARS Ljubljana, fond NSK, zpráva I. Rozmana z 8. ledna 1920, bez čj. s. 1–27; ARS Ljubljana, fond NSK, zpráva I. Rozmana z 19 prosince 1919, bez čj., s. 1–9; ARS Ljubljana, fond NSK, kart. 5, čj. 112/1919/20 Št. Jakob-Rožek; ARS Ljubljana, fond NSK, kart. 5, čj. 1162/1919/20 – Labud. kart. 5, čj. 117/1919/20-Libeliče, kart. 5, čj. 123/1919/20.*

U Němců šlo při plebiscitu o docílení maximální účasti při hlasování. Ze strany SHS se zdůrazňoval jazykový faktor a případná šťastná budoucnost ve sjednoceném jihoslovanském státě, perspektiva hospodářského rozvoje nového „bohatého“ státu v protikladu ke starému, „falešnému“ Rakousku.²⁴

Jak již bylo řečeno výše o regulérnosti výsledků plebiscitu v Korutanech měla rozhodovat mezinárodní komise. Komise měla šest členů: zástupci USA, Velké Británie, Francie, Itálie, Království SHS a Rakouska. Výsledek plebiscitu v zóně A byl právně závazný i pro Zónu B. Podle sčítání lidu dle obcovacího jazyka z roku 1910 na území zóny A z roku 1910 uvedlo slovinštinu jako obcovací jazyk 50 837, tj. 69,18% obyvatel a němčinu 22 651, tj. 30,82% obyvatel. V pásmu A se konal 10. října 1918. Účast na něm byla vysoká 95,79% oprávněných občanů. Z toho 15279, tj. 40,96% hlasovalo pro SHS a 22 025, tj. 59,04% pro Rakousko. Tabulky výsledků podle jednotlivých obcí uvádím v příloze. To znamenalo, že zóna A i zóna B s Celovcem byla automaticky připojena k Rakousku. Rakousko-jugoslávská, nyní rakousko-slovinská hranice vede od té doby po vrcholech pohoří Karavanky.

Jihoslovanská strana si pro sebe zjišťovala kolik korutanských Slovinců ji v plebiscitu podpořilo. Výsledky průzkumu byly následující: „Pro připojení k Rakousku nakonec podle průzkumu hlasovalo kolem 10000 Slovinců. A z 33 obcí, které hlasovaly pro Rakousko bylo 21 obcí s prokazatelnou slovinskou většinou, počítáno podle obcovacího jazyka. To znamenalo, že i zóna B s Celovcem byla automaticky připojena k Rakousku. Jihoslovanská vláda se proti výsledkům referenda odvolala, ale její protest byl zamítnut.

---

²⁴ Rovněž ARS Ljubljana, fond NSK, kart. 1, čj. 7094/1919; ARS Ljubljana, fond NSK, čj. 2674/1919 (14832/1919 Narodni svet Ljubljana); ARS Ljubljana, fond NSK, sine z 27. listopadu 1919; ARS Ljubljana, fond NSK, čj. 511/1920 (Narodni svet Ljubljana 15288/1919). Tamtéž cirkulář národní rady pro Korutany ve Velikovci čj. 3989/1920. ARS Ljubljana, fond NSK, čj. 3747/1920; ARS Ljubljana, fond NSK, čj. 1596/1920; ARS Ljubljana, fond NSK, sine-Rozman, I. Moji utisi. ARS Ljubljana, fond NSK, sine; ARS Ljubljana, fond NSK, čj. 1884/1919; vit též Sejni zapisniki narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in deželnih vlad za Slovenijo. 2. del: od 28. Febr.1919 do 5. Nov. 1919. Ljubljana 1999, s. 79–80; tamtéž 3. del: od 22. Mar.1920 do 9. Julija 1921., s. 145–147, Ljubljana 2002; tamtéž, s. 153; tamtéž, s. 191; Štukl, J. Iz mojega življenja, Ljubljana 2004, s. 73–74.

Analyza výsledků referenda

K 7. říjnu 1920 podle rakouských novin bylo 34 360 oprávněných voličů, v případě, že by se zúčastnilo 90% voličů, by byla absolutní většina 15 000 hlasů. K 10. říjnu by připsáno ještě skoro dalších 5000 hlasů, což bylo pro Slovinců velikým překvapením.²⁵

Jihoslovanská strana se rovněž zajímala o to, jestli při plebiscitu nemohlo dojít k nějakým volebním machinacím. Bylo zjištěno následující:

Při vlastním hlasování nebyla vyloučena možnost manipulace s odevzdanými hlasovacími lístky. Hlasovací urny byly střezeny pouze mezinárodními oddíly, z nichž většinu tvořili italsí vojáci, orientovaní prorakousky, zde nebylo možno vyloučit volební manipulace. O silné podpoře Italů a Angličanů Rakušanům a možných volebních podvodech se zmiňuje ve svých pamětech i Jakob Štukl. Na slovinské voliče mohlo také negativně působit to, že jihoslovanské jednotky musely být z pásma A krátce před referendem staženy a vystřídány oddíly italskými. Podle J. Pleterského na ně mohlo špatně působit i to, že všechny vyhlášky plebiscitní komise byly psány nejprve německy a pak slovinsky, a ne střídavě.²⁶

Jedním z faktorů, který ovlivnil porážku jihoslovanské strany v Korutanech, bylo malé národnostní uvědomění slovinského obyvatelstva vystaveného předtím cílevědomé germanizaci. Během krátkého období říjen 1918–říjen 1920 nemohlo tak rychle dojít k jejich národnostnímu uvědomění. Uvedme zde pro příklad tezi F. Peroutky z knihy *Budování státu o situaci na Slovensku po roce 1918*. Ten zde tvrdí, že na Slovensku také nebylo možné uspořádat plebiscit o tom, zdali Slováci setrvají v Uhrách, nebo půjdou s Čechy. Velká většina slovenského obyvatelstva byla díky usilovné maďarizaci minimálně národnostně neuvědomělá. Výsledek takového hlasování by byl krajně nejistý. Peroutka odhadoval, že k nějakému takovému hlasování bude možno přistoupit nejdříve po 10 letech. Slovenská situace též v lecčems připomínala Korutany. Ti slovanští obyvatelé Korutan, kteří nebyli národnostně vyhranění-Windische, raději volili Rakousko.

Vedení slovinských měšťanských stran v Lublani předpokládalo, že Slovinci v souladu se svou národností budou volit svůj stát. Zaměřili se na skupinu dosud nerozhodnutých. Objevily se o případy zesměšňování

²⁵ Tomšič, I. *Problemi sodobnega meddržavnega plebiscita*. In: Pleterski, J. *Koroški plebiscit, Ljubljana 1970.*, s. 139, s. 413.

²⁶ Štukl, J. *Iz mojega življenja, Ljubljana 2004*, s. 73–74.

a zastrašování „němčourů“, což mělo i opačný účinek. Slovinská strana neuspěla s pokusy o rozdělování zemědělské půdy, které spojenecká komise na přání Rakouska v srpnu 1920 pozastavila. Z hlediska společenské struktury tvořili slovinské obyvatelstvo v zóně A sedláci – ti byli nejvíce národnostně uvědomělí a většinou hlasovali pro SHS. Dále to byli nádeníci a dělníci. Ti byli nejvíc existenčně závislí na rakouských Němcích, kteří měli ve svých rukou velkostatky, lesy, průmysl, obchod i řemesla. Ti různým způsobem tlačili na své podřízené, aby volili Rakousko. Vrstva inteligence zde byla slabá a byla též částečně germanizována nebo národnostně nevyhraněna.“

Jakob Štukl se ve svých vzpomínkách dobře vyjadřuje o korutanských Slovincích. Též s místními Němci prý šlo vyjít. Nejhůře se vyjadřuje o poněmčených Slovincích. Uvádí, že skutečně uvědomělých Slovinců bylo v Korutanech jen málo.²⁷

Rakušané volili různé formy psychologické propagandy: „Rakušané je také strašili, že budou muset žít v chudé oblasti v Srbsku, Makedonii, Černé Hoře nebo Bosně a Hercegovině, i že tam (v malarických, nepokojných krajích) budou povoláni do vojenské služby, což se později do značné míry potvrdilo. Korutany měly v Rakousku svoji pevné postavení, kdežto národnostně smíšené Království SHS byl centralizovaný stát pod srbskou hegemonií.“²⁸

Velký význam v plebiscitu hrála i otázka náboženská: Římskokatoličtí faráři, slovinské národnosti nepodporovali připojení Korutan ke Království SHS s vládoucím pravoslavím, které by jim mohli Srbové vnucovat. To souvisí i s tím, že Království SHS nebylo přitažlivé zdaleka pro všechny korutanské Slovincy. Rakouská propaganda je upozorňovala, že s Němci budou mít otevřené okno do světa, a s Královstvím SHS se stanou součástí hospodářsky zaostalého Východu.

Svoji roli u některých korutanských Slovinců hrály i zkušenosti s rabujícími srbskými vojáky během tažení z let 1918–1919. Panoval zde i strach z italských jednotek v Korutanech. Říkalo se též, že když Slovinci vyhrají plebiscit, obsadí Italové celé Korutany. Rakouská propaganda též byla účinnější než jihoslovanská. Korutanský zemský sněm též udělal dobrý strategický tah, když 28. září 1920, tj. 12 dní před plebiscitem deklaroval, že bude chránit všechna jazyková a národnostní práva korutanských Slo-

²⁷ Štukl, J. *Iz mojega življenja*, Ljubljana 2004, s. 75.

²⁸ Kolektiv. *Dějiny jihoslovanských zemí*, Praha 1998., s. 394.

vinců. Toto vyjádření mělo na slovinské voliče vliv, jež nelze podceňovat. Tato deklarace ale nebyla naplněna dodnes.²⁹

Zajímavé byly výsledky průzkumu k plebiscitu od J. Pleterskeho: Ten spočítal podle čísla osob se slovinským obcovacím jazykem z roku 1910 25 806 v zóně A, že jich roku 1920 15279, tj. 59,20% volilo SHS a 10527, tj. 40,80% volilo Rakousko. V porovnání s výsledky voleb z roku 1911 zde odhaduje, že pro Rakousko hlasovalo asi 5900 Slovinců, tj. 47,79% z 12347 hlasů pro rakousko-německou sociální demokracii z roku 1911. Kromě toho ještě hlasovalo ještě asi 4627 slovinských voličů podle pokynů německých měšťanských stran, většinou národnostně nevyhraněných. Pleterski uvádí, že kdyby teoreticky všichni slovinští sociálně demokratičtí voliči volili SHS (15279+5900), bylo by to 56,77% odevzdaných hlasů a SHS by tak plebiscit vyhrála.

---

²⁹ *Slovenska zgodovina v besedi in sliki, Ljubljana 2003, s. 158–160.*

Zusammenfassung

Die Volksabstimmung in Kärnten 1920

Der Artikel über die Volksabstimmung in Kärnten will keineswegs auf erschöpfender Weise die slowenische Frage in Kärnten im Jahre 1918 behandeln. Es geht um die in den böhmischen Ländern relativ unbekanntes Thematik, man kann sagen, fast „exotisch“. Der Autor versuchte deshalb die Situation in Kärnten bis zum Jahr 1918, die Kompliziertheit der Beziehungen zwischen den Slowenen und den Deutschen auf diesem Gebiet, die gesellschaftlich-politische Stellung der Slowenen, die Frage der Umgangssprache und die Entwicklung der Slowenen in Kärnten in Licht der publizierten Statistiken zu skizzieren. Er behandelt ausführlich die Lage der Slowenen in Kärnten in der Zeit des 1. Weltkrieges. Es ist hier auch die Beziehung der politischen Repräsentanten der Kärntner Slowenen zu den Regionalsektionen der deutschösterreichischen politischen Parteien in Kärnten und auch zu deren Zentralen in Wien erwähnt. Es wird auf die Bindung der Kärnten-Frage auf die slowenische Politik in den anderen slowenischen Gebieten gezeigt. Kurz wird die Situation in Kärnten nach dem Großen Krieg behandelt. Es wird gleichzeitig die Vorbereitung und der Verlauf der Volksabstimmung geschildert, auf die Propaganda der beiden Seiten hingewiesen und das Abstimmungsergebnis analysiert. Wie es im Text ausführlich zur Kenntnis gebracht wird, rechnete die slowenische Seite ursprünglich – außer einigen skeptischen Stimmen – in der Volksabstimmung mit relativ klarem Triumph. Unter Berücksichtigung der Nationalitäten-Zusammensetzung der Bevölkerung in der Zone A, wo die Slowenen markant überwogen, erwartete man mindestens 60 % Stimmen für den Serbisch-Kroatisch-Slowenischen Staat. Das Volksabstimmungsergebnis war deshalb für die südslawische Seite eine überraschende und bittere Enttäuschung.

Der Artikel widmet der Lage der Slowenen in Kärnten nach 1920 nicht mehr die Aufmerksamkeit. Seit dieser Zeit kam es hier zu einigen historischen Wendungen (u.a. Anschluss Österreichs, der 2. Weltkrieg, die Entstehung Titos Jugoslawien, der sog. Kalte Krieg, der Zerfall von Jugoslawien und die Entstehung des unabhängigen Slowenien). In Gegenwart sind Slowenien und Österreich Mitglieder der Europäischen Union, was vielleicht für Zukunft Möglichkeit bedeutet, die Frage der slowenischen Minorität in Kärnten zu Gunsten beider Seiten zu lösen.